

تحولات و تحرکات شیعیان آذربایجان در سال‌های اخیر

غلغله تشیع

ولی جباری

◀ اسلام سیاسی و حرکات اسلام خواهانه و احیای دینی در جمهوری آذربایجان با تأثیر از انقلاب اسلامی ایران وارد مرحله جدیدی شده است. اگر چه سرکوب اسلام گرایی و دین ستیزی در دستور کار حاکمان این کشور در سه دهه گذشته قرار گرفته و شیعیان این کشور سختی‌های بسیار و فشارهای زیادی را در این مسیر تحمل کرده‌اند، احیای دینی در این کشور تازه استقلال یافته، در همه ابعاد اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، آموزشی و ... رو به رشد است. مسلمانان با حضور در میدان مبارزه با مخالفان دین و اسلام گرایی، توانسته‌اند خود را به شکل جریانی فعال در صحنه‌های اجتماعی - سیاسی مطرح نمایند. اگر چه در مقابل این ابراز وجود، اسلام ستیزی حکومت نیز تشدید شده است، در مجموع شاهد غلغله تشیع در این کشور اسلامی با اکثریت شیعه هستیم.

در این مقاله، نمونه‌ها و مصادیقی از احیای دینی شیعیان آذربایجان، به‌ویژه در سال‌های اخیر در زمینه مقابله با اسلام ستیزی حکومت - توسط نویسنده کتاب «شیعیان جمهوری آذربایجان» - بیان شده است.

به گونه‌ای که دین داران این کشور، انقلاب ایران را برکتی برای ملت خود می‌دانند.

مرحوم حاج علی اکرام علی‌اف، رهبر اسبق حزب اسلام جمهوری آذربایجان، در کتاب خاطرات خود گفته است: «با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، معارف اسلامی را با تأسی از بنیان گذار انقلاب اسلامی تحرک بخشیدیم. ترس و وا همه گذشته از بین رفت و به نوعی حس شجاعت و نترسی ظهور کرد. دل بستگی و محبت مؤمنین به امام خمینی (ره) آن قدر بود که نیروهای امنیتی و انتظامی حکومت‌های کمونیستی گذشته و حتی حکومت کنونی، آنها را در مطبوعات و محافل خصوصی و عمومی به خمینی چی‌ها شهرت داده بودند؛ چرا که حکومت و عوامل امنیتی می‌خواستند با این عنوان ما را در پرونده خود و در میان مردم بشناسانند، می‌خواستند یک نوع آگراه نسبت به ما در بین مردم ایجاد نمایند. به دلیل اینکه ما طرفدار و مبلغ اهل بیت (ع) بودیم، آنها درصد ایجاد نفرت از ما در میان مردم بودند. چون امام خمینی (ره) را تبلیغ می‌کردیم و او را نائب امام زمان (عج) معرفی می‌نمودیم، مارک‌های جاسوسی به ما می‌زدند.»

نمایات مردمی به مبانی دینی شیعه‌گری در دهه اخیر

علاقه‌مندی به منابع اصیل دینی در میان مردم آذری بسیار زیاد است. قرآن کریم، نهج البلاغه، اصول کافی، تفسیر المیزان، زندگینامه و پیام امام خمینی (ره) به گورباچف و صدها کتاب از آثار امام خمینی (ره)، شهید مطهری، آیت الله مصباح و ... از جمله آثاری هستند که روز به روز بر جویندگانشان افزوده می‌شود. در این باره یکی از مطبوعات نه چندان موافق با مبانی دین اسلام نوشته است: «ضمن بازدید از چند کتاب فروشی سیار و ثابت در شهر، فروشندگان اعلام داشتند: تمایل به کتب دینی در میان جوانان افزایش یافته است. این در حالی است که به دلیل مشکلات مادی و عدم جذابیت سایر کتب، تعداد کسانی که کتاب دینی می‌خوانند در پانزده سال اخیر بسیار کاهش یافته است، اما امکان فروش کتب دینی همیشه وجود دارد و نزدیک به ۶۰ الی ۷۰ درصد کتاب‌هایی که فروخته می‌شوند کتب دینی هستند. در این میان قرآن و ادعیه سرآمد هستند. توجه قشر میانسال به کتب دینی کم است؛ زیرا جوانی آنها در دوره شوروی سپری شده است؛ اکثریت باتوان محجبه رانیز قشر جوان تشکیل می‌دهد. علاقه‌مندی قشر جوان به کتب دینی نسبت به قشر میانسال بسیار متفاوت است. کتاب‌های دینی موجود در فروشگاه‌ها با موضوعات و عناوین مختلف می‌باشند. مؤلفان اکثریت آنها خارجی بوده و به زبان آذربایجانی ترجمه شده‌اند. در میان آنها کتب دینی با موضوعات تاریخ اسلام، مراسم دینی و عبادتگاه‌های دینی بیش از سایرین دیده می‌شوند. کتب مربوط به سایر ادیان نیز در میان کتاب‌های دینی وجود دارند که اغلب دارای چاپ‌های نفیس می‌باشند. فروش کتب دینی که با حروف کرپل چاپ شده

و احکام و عقاید دینی در مساجد و اماکن مذهبی هستند. همین خیل عظیم حاضران در مساجد است که دین ستیزان را به اجرای طرح تخریب مساجد واداشته است، اما آنها نمی‌دانستند که مؤمنان این کشور پیرومندان از مساجد دفاع می‌کنند و مانع تخریب آنها می‌شوند.

در تاریخ نوشته‌اند که در سال‌های ۱۹۳۷-۱۹۳۴م هزاران نفر از علما و روحانیان این کشور را به خاک و خون کشیدند و شهید کردند و به دریا ریختند. عماله‌های آنها بر روی دریا آفتاب زیاد بود که از دور مشاهده‌گران تصور می‌کردند کبوتران سفید روی دریا قرار گرفته‌اند. از آن سال‌ها به بعد بود که دیگر روحانی‌ای جرئت پوشیدن لباس روحانیت را نداشت. اما امروز شاهد حضور روحانیان آذری در میان مردم هستیم. آنها که تنویر افکار عمومی را وظیفه خود می‌دانند، و در مساجد، اماکن مذهبی، کنفرانس‌ها و میزگردهای سیاسی و اجتماعی به این مهم اقدام کنند.

تأثیرات انقلاب اسلامی ایران

اگر بخواهیم تاریخ احیای دینی را در این کشور در دهه‌های اخیر جستجو نماییم، باید حداقل تاریخ سه دهه پیش مردم این منطقه را مرور نماییم که با وقوع انقلاب اسلامی ایران احیا شده است. موضوعی که در بیشتر جنبش‌ها و نهضت‌های اسلامی، شیعی و آزادی‌خواه جهان حاضر نیز مصداق پیدا می‌کند. پیروزی انقلاب اسلامی ایران سبب خیزش و خودآگاهی ملل مسلمان شد و در این مسیر سرزمین جمهوری آذربایجان با سابقه وابستگی ارضی و مشترکات فرهنگی - دینی با ایران، تأثیرات زیادی را پذیرفت،

نمایی از مسجد حضرت فاطمه الزهرا (س) در شهر باکو

و نورجی‌های ترکیه و انواع ادیان ابداعی و انحرافی در آن به جذب عضو دست زدند و هزاران سؤال از این نوع که در ذهن هر مسافر مسلمانی حک می‌شد.

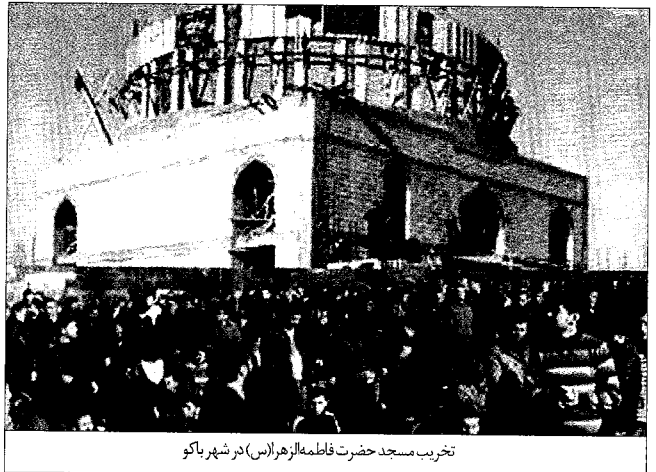
اما آذربایجان امروز دیگر آن کشور یک دهه پیش و یک سده گذشته نیست و آنچه از این کشور می‌بینیم و می‌شنویم متفاوت از آن است که اشاره گردید. حکومت این کشور اگر چه افکار اسلامی ندارد و در سرکوب اسلام‌گرایان و دین داران از هیچ ابزاری دریغ نمی‌کند، مردم و شیعیان اسلام‌گرای این کشور به گونه‌ای دیگر می‌اندیشند و عمل می‌کنند.

مساجد این کشور از حضور جوانانی پر می‌شود که به دنبال تدین هستند. خیابان‌های اطراف مساجد در روزهای جمعه و ماه‌های محرم و صفر و رمضان به دلیل پرشدن مساجد پذیرای مؤمنان می‌شود. جوانان و نوجوانان دسته دسته به دنبال فراگیری قرآن

سال‌ها بود وقتی از فرهنگ دینی و شیعه‌گری مردم جمهوری آذربایجان سخنی به میان می‌آمد مدام گفته می‌شد که مردم این کشور نزدیک به دو دهه سال است که از ایران جدا گشته‌اند و مهم‌تر از آن هفتاد سال زیر یوغ افکار الحادی و انحرافی کمونیسم قرار داشته، از آموزه‌های دینی دور بوده و با اسلام واقعی نا آشنا هستند، عالم دینی نداشته‌اند، ولی اسم مسلمانی خود را حفظ کرده‌اند.

وقتی ده سال پیش وارد این کشور می‌شدی از نبود چهره مسلمانی در نزد مردان و زنان متعجب می‌شدی که مگر می‌شود کشوری بیش از ۹۰ درصد شیعه باشد، ولی بر سر زنان این کشور حجابی نباشد و مساجد آن خالی از جمعیت نباشد، نیروهای بیگانه به راحتی فعالیت کنند و حتی مسیونرهای مسیحی و کریشناهای هندی و وهابی‌های عربستانی

امروزه تعداد بانوان محجبه آن قدر زیاد شده است که در مقابل اعتراض به محدودیت‌های حکومت نسبت به حجاب تجمعات هزاران نفری تشکیل می‌دهند

تخریب مسجد حضرت فاطمه‌الزهرا (س) در شهر باکو

درخواست تعطیلی سفارتخانه آن، مبارزه مستمر برای حضور بانوان محجبه در مراکز علمی و ارگان‌های اداری از دیگر نمودهای تمایلات دینی و احیای ارزش‌های مذهبی و شیعی است که البته این مبارزه هنوز هم ادامه دارد، به گونه‌ای که عرصه‌های اجتماعی و مطبوعات این کشور به صحنه تقابل دین‌داران و دین‌ستیزان تبدیل شده است.

شکوه دینی و هیجان اجتماعی در مراسم مذهبی

تمایلات مردم به احکام و اعتقادات اسلامی، فراگیری مبانی اسلامی و شیعی، حضور در مساجد و اماکن مذهبی و زیارتی، برگزاری مراسم مذهبی در اعیاد و وفیات اسلامی، به‌ویژه در مراسم ماه‌های رمضان، محرم و صفر رشد روز افزون و درخور توجهی داشته است. هم‌اکنون عزاداری حسینی در جمهوری آذربایجان به یک فرهنگ تبدیل گردیده و مراسم عزاداری محل تعلیم آموزه‌های شیعی شده است. اقدام روحانیان و مداحان اهل بیت (ع) در یادآوری رواج بی‌اخلاقی‌ها در جامعه، فعالیت میسیونرها و فرقه‌های انحرافی، قیام مردم فلسطین و ... ضمن بیان مراسم جنبه سیاسی داده و آنها نیز به این مراسم جنبه سیاسی قیام امام حسین (ع)، را به صورت تشکیلی برای ابراز عقیده دینی - سیاسی مردم درآورده است. در این میان زیارت‌گاه حضرت بی‌بی رحیمه با حضور بیش از سی هزار نفر از مردم، چهره متفاوتی به خود می‌گیرد که هر ساله به یک تجمع سیاسی ضد صهیونیستی و ضد دین‌ستیزان تبدیل می‌شود؛ برای مثال در سال ۱۳۸۷ علیه متجاوزان به فلسطین و در سال ۱۳۸۸ به مقابله با تخریب کنندگان مسجد و در سال ۱۳۸۹ نیز به محکومیت و مبارزه با حجاب‌ستیزان تبدیل شد.

در سال ۱۳۸۷ نیز برای نخستین بار تابلوها و پلاکاردهای بزرگ تبلیغی ویژه ماه مبارک رمضان در شهر باکو، پایتخت جمهوری آذربایجان، نصب شد. در این تابلوها، فضیلت معنوی و اهمیت روزه گرفتن برای تندرستی و سلامتی منعکس شد و به تعداد درخور توجه در معابر عمومی، میادین و تقاطع‌های شهر سه میلیون نفری باکو نصب گردید. II

در خیابان‌های شهر یولاخ نیز تظاهرات ضد صهیونیستی برگزار گردید.

مبارزه با توهین به مقدسات دینی و تخریب مساجد

از دیگر مصادیق احیای دینی شیعیان این کشور، مخالفت شدید مردم با اهانت‌کنندگان به مقدسات دینی و مراجع عظام تقلید بوده است. نمونه این مخالفت، اعتراض شدید مردم در برابر توهین سردبیر نشریه صنعت به

در تاریخ نوشته‌اند که در سال‌های ۱۹۳۷-۱۹۳۴م هزاران نفر از علما و روحانیان این کشور راه خاک و خون کشیدند و شهید گردیدند و به دربار ریختند. عمامه‌های آنها بر روی دریا آفتاب زبید بود که از دور مشاهده‌گران تصور می‌کردند کبوتران سفید روی دریا قرار گرفته‌اند. از آن سال‌ها به بعد بود که دیگر روحانی‌ای جرئت پوشیدن لباس روحانیت را نداشت

مقدسات دینی بود که سرانجام دولت لائیک این کشور را به حبس نامبرده به مدت دو سال و تعطیلی نشریه واداشت.

اوج پیروزی و مقابله مردم این کشور با اسلام‌ستیزی، جلوگیری از تخریب مساجد، به‌ویژه تخریب مسجد حضرت فاطمه‌الزهرا (س) در شهر باکو بود که با وحدت دین‌داران و حمایت مراجع عظام تقلید و اسلام‌گرایان سایر کشورها، به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران و ترکیه، به دست آمد. مقابله و لغو گشایش پارک دوستی اسرائیل - جمهوری آذربایجان، مقابله و مخالفت با حضور رژیم صهیونیستی در این کشور و

آنها مراسم روز قدس را از نخستین سال‌های استقلال با توجه ویژه‌ای برگزار کرده‌اند و این در حالی است که حکومت این کشور با تأثیرپذیری از کشورهای فرامنطقه‌ای، از برگزاری آن ممانعت می‌کند. تجمعات خیابانی و برگزاری کنفرانس‌ها، نمایشگاه‌ها، میزگردها و سایر برنامه‌ها در حمایت از مردم فلسطین از دیگر اقدامات مردم این کشور است که نگرانی حکومت آذربایجان را در پی داشته و حتی به اعزام نیروهای انتظامی و دستگیری

تجمع کنندگان در مقابل سفارتخانه رژیم صهیونیستی منجر شده است. در این میان روز قدس سال ۱۳۹۰ حکایت دیگری داشت؛ با وجود سرکوب شدید مردم و دستگیری رهبران اسلام‌گرا، شاهد یکی از کم‌نظیرترین مراسم‌های روز قدس در این کشور بودیم. در مقابل سفارت رژیم غاصب صهیونیستی شعارهای الله‌اکبر و مرگ بر اسرائیل سر داده شد. در زیارت‌گاه بی‌بی هیبت شهر باکو تجمع ضد صهیونیستی حزب اسلام برگزار شد و در منطقه نارداران باکو نیز در تجمع باشکوه مردمی پرچم‌های آمریکا و رژیم اشغالگر قدس به آتش کشیده شد.

است هنوز هم ادامه دارد. اکثر این کتاب‌ها در سال‌های ۹۰ [۱۹] ترجمه شده‌اند. به گفته فروشنده‌گان، علاقه‌مندی به کتب دینی در ایام رمضان و محرم بیش از سایرین است. به سبب افزایش تعداد کسانی که در این ماه‌ها روزه می‌گیرند و نماز می‌خوانند، فروش کتب دینی نیز افزایش می‌یابد. از کتیبه که بیشتر مورد توجه جوانان قرار دارد؛ نصایح پیامبر (ص) برای ازدواج کنندگان، احادیث امام علی (ع) و تفاسیر قرآن را می‌توان نام برد.

اسلام‌گرایان با در اختیار گرفتن نشریات، سایت‌ها، کتب دینی، و ... اقدام به انتشار و بیان افکار و اعتقادات مذهبی می‌کنند. در چند سال گذشته دوبلاژ و پخش فیلم و مجموعه‌های تلویزیونی اسلامی مثل امام علی (ع)، تنهاترین سردار، ولایت عشق، معصومیت از دست رفته، سفیر، یوسف پیامبر، اصحاب کهف و ده‌ها فیلم و مجموعه تلویزیونی مذهبی و اجتماعی جزء سیاست‌های کاری دین‌داران آذری این کشور قرار گرفته است و رسانه‌های آذری نیز به دلیل تمایلات و درخواست‌های شدید مردم، این فیلم‌ها را پخش می‌کنند.

نظرسنجی‌های انجام شده نیز از توجه ویژه مردم به این برنامه‌ها حکایت می‌کند. آموزش احکام و عقاید اسلامی توسط طلاب علوم دینی به‌صورت جمعی یا انفرادی در مساجد و خانه‌ها انجام می‌شود و از هر امکانی برای تبلیغ و ترویج معارف اسلامی استفاده می‌گردد.

بانوان آذری نیز به حجاب، گرایش بالایی پیدا کرده‌اند. اگر بیست سال پیش کمتر خانم باحجابی را می‌شد یافت و اگر ده سال پیش محجبه‌های این کشور انگشت‌شمار بودند، امروز تعداد آنها آن قدر زیاد شده است که در مقابل اعتراض به محدودیت‌های حکومت نسبت به بانوان محجبه تجمعات هزاران نفری تشکیل می‌دهند. در واقع چادر به یک فرهنگ تبدیل شده است، در حالی که قبلاً بانوان آذری جرئت بر سر کردن آن را نداشتند.

همدردی با مسائل جهان اسلام و روز قدس

مردم دین‌دار این کشور در مقاطع گوناگون نسبت به مسائل و موضوعات جهان اسلام عکس‌العمل‌های درخور توجهی نشان داده‌اند.